

DR. PANYOR ÁGOTA:^{*}

A közösségfejlesztés lehetőségei a Kiskőrösi kistérségben

Summary

The Great Depression has his effect felt powerfully on Hungary in our days. I believe that the community development wich one was alredy used on many fields int he world with succes might report the solution in our homeland as well. I will introduce the micro-region of Kiskőrös. The people's living in this area gets out mainly from the agrarian section, fruits, grapes and naturelly the winery. Unfurtunately, by today considerable decline can be observed on that place. I will try to find out the real reasons, according to the community developepments' method I have made a research among the viticulturist int he form of oral asking.

Bevezetés

A tanulmány első részében bemutatásra kerül a Kiskőrösi kistérség, általános betekintő jelleggel és gazdasági szempontból. Majd röviden a „community development”, azaz a közösségfejlesztés, amely a közösségi összetartozás hiányára, és az egyre elmélyülő krízis helyzetre lehet egyik megoldás. Ha az emberek képesek félretenni a nézeteltéréseiket, és saját érdekeik érvényesítése érdekében közösen fellépni, akkor nem csak kistérségekben vagy regionálisan, hanem akár országos szinten is fejlődés, de legalábbis a negatív folyamat megállítása várható. A Kiskőrösi kistérségben is elsőként a térség legfőbb problémáinak felismerése és kezelése áll, továbbá a lehetőségek tárházával való helyes, és fenntartható együttélés.

A munkám célja tehát, hogy feltárjam a kistérségben rejlő lehetőségeket, megismertessem ezek erősségeit, illetve gyenge pontjait. Rámutassak a konkrét területeken megvalósítható közösségfejlesztési területekre, főként a térség borászatainak együttműködésével és a közösségépítés minél szélesebb körű kiterjesztésével.

A Kiskőrösi kistérség bemutatása és gazdasági jellemzői

A Kiskőrösi kistérség Bács-Kiskun megyében, a Kiskunsági-homokhát középső területén helyezkedik el. A kistérség területe 1130 km², Bács-Kiskun megyében a negyedik legnagyobb kiterjedésű. Népessége 58 218 fő, népsűrűsége 51 fő/km². A megye középső területén elhelyezkedő kistérség uralkodó talajtípusai a gyenge termőképességű homok- és réti talajok. A térség kiemelkedő mezőgazdasági növénye a szőlő. Izsák, Csengőd, Kiskőrös, Soltvadkert, Kecel, Császártöltés térségében van az Alföldi Borvidék jelentős, összefüggő területe, s az ország legnagyobb hegyközségei is szintén itt találhatóak. A kistérség legfontosabb erőforrása a napfény, mely országosan Bács-Kiskun megyében a legmagasabb, elérheti akár a 2100 órát is évente. A térség másik jellemzője a csapadékszegénység, mindössze 500–580 mm/év. Az utóbbi évek példája azt mutatja, hogy a térség éghajlatát a szárazság és kiszámíthatatlanság jellemzi. Védekezni a gazdaságos és környezetbarát öntözéssel lehet, valamint olyan fajok telepítésével, amelyek jól, vagy jobban tűrik a szélsőséges viszonyokat.

^{*} Főiskolai docens – Szegedi Tudományegyetem Mérnöki Kar.

A „statisztikai kistérséget” jelenleg 15 település alkotja: Akasztó, Bócsa, Császártöltés, Csengőd, Fülöpszállás, Imrehegy, Izsák, Kaskantyú, Kecel, Kiskőrös, Páhi, Soltszentimre, Soltvadkert, Tabdi és Tázlár. A különleges termőhelyi, a kedvező talaj- és klimatikus adottságok biztosítják a szőlő- gyümölcsstermesztés, a bortermelés környezeti hátteret, ám a fejlődés feltételeinek megteremtéséhez szigorú eredet- és minőségvédelem, valamint közösségi agrármarketing szükséges. Ennek elérése érdekében a térségben számos előre lépés van kilátásban. A három város – melyeket régen csak „aranyháromszöggként” emlegettek – Kecel, Kiskőrös és Soltvadkert, intézkedéseket tettek a térség jó hírnevének a visszaszerzésére.

A közösségfejlesztés (community development)

A közösségfejlesztés egyre szélesebb körben elfogadott, mint az emberek közügyekben való tevékenységét és részvételét fokozó módszer, amely rávilágít a fejletlen, hátrányos és deprivált területek felszín alatt rejtőző problémáira. A célkitűzések között szerepel a közösségek erősítése, az élet minőségének javítása, és minden egyén és közösség számára egyenlő esély biztosítása ahhoz, hogy a társadalmi fejlődés előnyeiből részesedjenek. Hatékonyan egészíti ki a társadalmi, gazdasági és környezeti tervezést, regionális, országos és nemzetközi szinten egyaránt. A közösségek megújulása és fejlesztése különböző formákban történhet, és leginkább a kormány és az emberek közötti együttműködés és párbeszéd minőségétől, valamint a rendelkezésre álló erőforrásoktól függ.

A közösségfejlesztés fókuszában a társadalmi kirekesztettség elleni harcon felül a demokratikus részvétel és önszerveződés fokozása, az egészségügy, a közösség jóléte, a szegénység elleni harc, munkalehetőségek teremtése, a lakáshelyzet és a környezet javítása, a szabadidős tevékenységek valamint a művészetek fejlesztése is fellelhető.

A köztudatban elsősorban települések, térségek, szomszédságok közösségi kezdeményező- és cselekvőképességének fejlesztését jelenti, amelyben kulcsszerepe van a polgároknak, közösségeiknek és azok hálózatainak, valamint a helyi szükségletek mértékében a közösségfejlesztőknek is, akiknek bátorító-ösztönző, informáló, kapcsolatszervező munkája életre segítheti vagy kiegészítheti, megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat.

A közösségfejlesztési folyamat egy településen a lakosság aktivizálásával kezdődik, majd a problémák felismerésével és azok nyilvánossá tételével folytatódik, melynek során mind többen kapcsolódnak a folyamathoz, és eljutnak a közösségben megfogalmazódó feladatok felismeréséhez, tervezéséhez és közösségi megoldásához. A fentiekből kiderül, hogy az emberek részvételére a kivitelezésben, fokozott hangsúly kerül. Lehetőségük van a környezetükben őket ért negatív hatások „kiküszöbölésére”, amellett, hogy ezzel mások – tehát a közösség – érdekeit nem csorbítják. Napjainkban egyre jobban kibontakozik az igény arra, miszerint semmi mással nem helyettesíthető módon fontos az, hogy helyben szülessenek meg a megoldások, valamint ebben a helyi állampolgárok cselekvően vegyenek részt.

A közösségfejlesztés lényege tehát a lokalitásban, a helyi, településszintű vagy regionális cselekvésben és fejlesztésben jelölhető meg.

A közösségfejlesztés fő jellemzői:

- Mint alkalmazási terület: alkalmazza a településszociológia, a településtervezés, a néprajz, az antropológia, a pedagógia, a szociálpszichológia, a jog és a gazdaságtan egyes felismeréseit és módszereit;
- A határterületein lévő főbb szakmák: közművelődés, szociálpolitika, közösségi szociális munka, kommunikáció, felnőttoktatás, településtervezés, településmenedzsment;

- Az eredményeként megjelenő jellemző tevékenység mindaz, amit a lakosság önmaga végez el annak érdekében, hogy önmaga helyzetén segítsen;
- Főbb partnerei: civil szervezetek, önkormányzatok és társulásaik, regionális kutatási központok, a munkaügy és a vállalkozásfejlesztés szervezetei, képzési szervezetek, információs adattárak;
- Kulcsszavak, amik a leginkább jellemzik:
  - közösségfejlesztés, közösségszervezés, közösségi (szociális) munka;
  - közösség, fejlődés, lokalitás, nyilvánosság, információ;
  - helyi fejlesztés, társadalmi tervezés, társadalmi akció, helyi cselekvés, szomszédsági munka, kistérségi és regionális fejlesztés, városfejlesztés, közösségi gazdasági fejlesztés;
- Civil társadalom, önkéntesség, önszervezés, érdekérvényesítés, részvétel, partnerkapcsolatok építése.

A közösségfejlesztés aktivizáló módszerei:

- A helyi önszervező körök kialakítása – pl. párbeszéd körök, helytörténeti, településszépítő, környezetvédő, természetvédő stb. mozgalmak;
- A helyi jelentős személyiségekkel való egyéni és nyilvános, csoportos beszélgetések;
- A helyi emberi erőforrások – tapasztalat, tehetségek és tudás – feltárása és megjelenési formájaként pl. a közösen szerkesztendő „tankatalógus”, helyi orgánus;
- A település humán, természeti és gazdasági erőforrásait felmérő és aktivizáló közösségi felmérés;
- A lakossági cselekvési, fejlesztési tervek készítése;
- A „jövőműhely” módszere;

A helyi lakosok aktivizálása (úgy is mondják: mobilizálása), vagyis megszólítása és bevonása egy közös gondolkodásba, nagyon gyakran már a fejlesztőmunka elején meghatározódnak, ezért az ún. aktivizáló módszerek kifejlesztése, finomítása nem egyszerűen módszertani kérdés, hanem a helyi lakosokkal való együttműködés kulcskérdése is.

A kistérség borászataiban rejlő közösségszervező erő

Kutatómunkánk során helyzetfelmérést végeztünk a Kiskőrösi kistérségben, a borászati ágazatban rejlő, és kiaknázásra váró, mint legfontosabb közösségszervező erő tekintetében. A Kiskőrösi kistérségben élők legfontosabb bevételi forrása a szőlő-bor ágazatból származik. Ennek következtében, tehát a kistérség jelentős része ezzel a növénykultúrával került beültetésre. Azon kívül, hogy a homok a filoxéra ellen védelmet biztosított a szőlőnek, az úgynevezett futóhomokot is – amely a térségre igen jellemző – sikeresen megkötötte.

Rövidtávon, tehát egy esély az itt élők számára a szőlő, hosszú távon akár veszélyeket is rejthet magában. Gondolunk itt arra, hogy az elmúlt néhány évtized alatt a tájon, szinte csak ez a növényfaj termesztése vált elterjedté, más kultúrák, amelyek szintén jól tudnak alkalmazkodni a táj sokszínűségéhez, teljesen háttérbe szorultak. A szocialista piac fentről érkező utasításából kifolyólag, a térség egyhangúan ráállt a szőlőtermesztésre, és csak az utóbbi években kezdtek újra „gyökeret verni” azok a gyümölcsök, amelyeket szintén sikerrel tudnak termelni a tájon. Azonban jellemző kép, hogy a szőlő, barack, szilva, meggy, és még többfajta gyümölcs esetében mind nagyobb mértékben növekszik a hézagok látványa. Minél hamarabbi közösségi összefogás szükséges ennek a folyamatnak a megállításához.

Az embereknek fel kell ismerniük a problémát, ami sokszor éppen az orruk előtt van. Sajnálatos módon sokan nem is akarnak tudomást venni róla, ami pedig még jobban hátráltatja a közösségi összefogást, ha szándékosan nem tudják velük a helyzet reális mivoltát.

A szőlőtermelés szerkezetét tekintve, tapasztalható, hogy sokáig csak az „igénytelesebb” minőségű, tömegtermékként szereplő borok előállítására történt. Ma már ugyan fel lehet fedezni az elmozdulást a minőségi, de inkább újszerű, egyedi borok készítése felé, de ebben még van mit fejlődni. Sokan még mindig a termeléscentrikus piacnak megfelelően termelnek, nem mérik fel a piacot, hogy mi az, amire igény van, azt állítják elő, amit már több évtizede, mert azt akkor is megvették, miért ne vennék meg most is. Ez a negatív hozzáállás erősen hátráltatja a térség fellendülését. Az igaz ugyan, hogy fél évszázadig az emberek hozzászoktak, hogy termeljenek mennyiséget a minőség rovására, és ehhez igazodik majd a piac. Lassan azonban már két évtizede, hogy ezeknek az időknak vége, és a piac az, amihez igazodnia kell, illetve kellene a termelés szerkezetének. Olyan világban élünk, ahol az igények napról napra változnak, aki nem képes gyorsan alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, az gyorsan elvérzik a versenyben. Meg kell tehát értetni az emberekkel, hogy „nem a piac van értük manapság, hanem ők vannak a piacért”.

A piacok, amelyekre korábban az alacsonyabb minőségű borokat szállították, mára az olasz és amerikai borok hatására beszűkültek, vagy teljesen eltűntek, mivel ezekből az országokból hasonló minőséget olcsóbban hoztak és hoznak a mai napig is folyamatosan be. Nem maradt más hátra, minthogy a terület adottságait és előnyeit, a legnagyobb mértékben kihasználva, kiváló minőséget állítsanak elő. Ehhez azonban elsőként a piacot és annak igényeit kell alaposan megvizsgálni.

A Kiskőrösi kistérség sokszínűségéből adódóan, a talajtípusok is számtalan növénynek kedveznek. Ennek tudatában megállapítható, hogy a térségben sokféle növénykultúra termesztésére, többféle mezőgazdasági ágazat egymás mellett élésére van lehetőség. A szőlő – mint a térség legfontosabb növénye, csak egy a számtalan lehetőség közül, amellyel élhetnek a jövőben. Nagy előnye a térségnek, hogy mivel nem jött létre nagyüzemi gazdálkodás, a földek viszonylag mentesek a szennyezettségtől, így alkalmasak ökotermelésre, amelyre a XXI. században mind nagyobb igény mutatkozik. A szőlő mellett számos egyéb növényfaj is jól érzi magát ezen a területen, és ami további előny, hogy számos gyümölcs, így a meggy, a cseresznye, a barack, akár hetekkel előbb is megéri, így monopolhelyzet alakulhat ki a piacon. Ezek után egyértelmű, hogy nem csupán a szőlő az, amitől a fellendülés várható, azokat a területeket, amelyek a szőlőtermelésre nem a legalkalmasabbak, viszont más, a fent említett fajták közül, jól érzi ott magát, meg kell szabadítani a szőlőtől, és más, a viszonyokhoz legoptimálisabban alkalmazkodó növényvel beültetni. Továbbá azon szőlőfajtákat, amelyek kategóriájukban nem versenyképesek a hegyvidéki szőlőkkel – ilyenek a kék szőlők jelentős része – meg kell szüntetni. A jelenlegi piaci igények, éppen azokat a kisebb, kuriózumszerű tételeket keresi, amelyek az adott tájra jellemzőek, és gazdaságosan, vagy kiváló minőségben csakis kizárólag itt termesztethető. Meg kell tenni a lépéseket egy új, árnyaltabb termékportfólió kialakítására, amelynek a különbözősége megfogható és kifejezhető. Ha mindezek kialakítása megtörtént, akkor meghatározható az a mennyiség, amelyet a piac igényel és még képes felvenni, mert nem a mennyiség az, amely hátráltatja a térséget, hanem a mögötte álló minőség és hírnév, amelyek szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Egyértelmű, hogy a szőlőbor ágazatban nem a termelés az, amit vissza kell venni, hanem a minőség, amelyet fel kell emelni. Nem lehet a jelenlegi, szinte legolcsóbb kategóriával egyenlővé tenni. Fontos ennek elérése, mivel ha a térségnek azon terméke, amelyre a leginkább építenek, a legrosszabb jelzőkkel van illetve, akkor a többi értékét is visszafoghatja. A mennyiségi tényező igen fontos szerepet játszik, hiszen minden cég azt szeretné, ha termékét a lehető legnagyobb volu-

menben tudná értékesíteni. Megfelelő minőség mellett persze ez kivitelezhető, azonban nem megfelelő kategóriáknál, az ellenkező hatást érheti el.

Összességében, a legfontosabb tehát, egy olyan koncepció kialakítása, amelyet a későbbiekben folyamatosan lehet bővíteni. Kell találni egy olyan szempontot, amelyre a koncentráció irányulhat, ez először is a kistérség saját maga megismerése. Fel kell mérni azokat a lehetőségeket, amelyekkel rendelkeznek, és ezeket kihasználva, olyan „brand”-et, márkát kialakítani, amely utánozhatatlan és egyedi. Ez nem csupán egy lehetőséget nyújt a globális piacra való belépésre, hanem oltalmazná is a környékről, a kistérségből kikerülő termékeket.

Következtetések, javaslatok

Jelen cikkben a Kiskőrösi kistérségben megvalósítható közösségfejlesztés lehetőségei kerültek bemutatásra, alapvetően a borágazat tükrében. Egyértelműen láthatjuk azt, hogy az előzőekben tárgyalt tevékenységek, programok nem olyanok, amelyeket a gazdák egyenként, külön-külön meg tudnának valósítani. Ezeket csak közösen, összefogva tudják hatékonyan véghezvinni, miután pontosan tudatában vannak, pontosan mit is kell tenniük a térség, és egyben a saját életük jobbá tétele érdekében.

Bizonyos nagyságú területen (amikor ez megvalósítható) megtörténhet az összefogás, az embereknek fel kell ismerniük, hogy csak közösen képesek az akadályokat leküzdeni. Fel kell mérniük, hogy melyek azok a lehetőségek, amelyekben felülmúlhatatlanok. Miután ez megtörténik, erre a koncepcióra lehet építeni. Saját márkajelzéssel ellátott termékeket termelni, amelyeket az idők során folyamatosan tökéletesíteni szükséges. A Kiskőrösi kistérség esetében ez az előny a gyümölcs, főként a szőlőtermesztés és a feldolgozás. Ebben rejlik a lehetőség az összefogásra és a fellendülésre.

Irodalomjegyzék

- Charlie McConell* (1993): Közösségfejlesztés. Parola 1993. (2) pp.1.
Köles S. (1999): A közép-kelet európai piramis és a vidéki közösségfejlesztés szerepe. A falu 2. szám pp. 39–41.
Mészáros Zsuzsa (1999): A Felső-Kiskunsági térségi közösségfejlesztési folyamat Közösségfejlesztők Egyesülete 1999.
Valkó B. (2004): Gömöri közösségfejlesztés. Magyar mezőgazdaság 34. szám pp. 36.
Varga A. Tamás–Vercseg Ilona (2001): Közösségfejlesztés Magyar Művelődési Intézet, Budapest.